

„Boje o realismus“

Nejednoznačné přijetí realismu na českých jevištích

O. Hostinský: *O realismu uměleckém* (1890)

- „o realismu díla básnického nerozhoduje historická pověrenost toho, co se děje, nýbrž psychologická pravděpodobnost a přirozenost, jak se to děje. [...] Realismus umělecký není tedy dán historickou pravdivostí, tj. skutečností zobrazeného předmětu, ani osobní zkušeností umělcovou, nezakládá se výhradně na pravdě v nejvlastnějším slova toho smyslu, nýbrž na pravděpodobnosti obrazu.“
- Po detailním studiu prostředí ale již umělec nemusí ve svém díle používat pouze události, které se opravdu staly, nemusí zobrazovat skutečné lidi, nemusí vykreslovat existující prostory. Nasbíraný reálný materiál má použít k tomu, aby vytvořil pravděpodobný obraz skutečnosti, ne aby popsal opravdový výsek života.

Naši furianti, výběr z ohlasů

Naši furianti obraz ze života v české vesnici o čtyřech dějstvích od Ladislava Štroupežnického, prozrazují bystré, pronikavé pozorovací nadání, značnou, mnohonásobnou píli a nenepatrnou, pro dramatika důležitou sílu, vládnouti rozsáhlejšími skupinami působících osob. Na jednom místě vybleskuje šťastná, originální, dobře česká veseloherní myšlenka: kterak našince, když ani zlaté důvody nespomáhají, k dobrému nachýlí dobře české furiantství. Jakmile tato myšlenka (v 2. dějství) z kusu vynikla, měl u diváctva vyhráno. Také charakteristika je důsledně provedena. V kuse jedná se o to, kdo bude od obecního výboru Honického zvolen ponocným, zda vysloužilce Bláha nebo krejčí Fiala: to je substrát příliš malicherný, titěrný, nezajímavý, a základní myšlenka, furiantství dobrácké, při něm zle mizí. Jedná se dále též o to, dostaneli Václav Verunku či nedostane, ale tato záhada nepoutá; neboť není dosti záhadnou, ježto hned z počátku jistojistě víme, že se dostanou, a po druhé je to poměr každodenní, bez poetické hloubky a, což tu zvláště důležité, bez dobráckého mezi milenci furiantství. Ostatně je v kuse, který mimo to má jakýs nátěr sedmašedesátnický, mnoho příkrého, mnoho dramaticky zbytečného, lecco triviálního a lecco nemístného. Spisovatel chtěl býti naturalistickým, ale tím ztratil míru. Celkem **Naši furianti** plnokrevným dramatem nejsou. Nová dráha jimi naprosto není vynalezena. Tyl stojí na užším podstavci, ale právě proto je tento podstavec vyšším.

Nové písemnictví.

Osvěta

listy pro rozhled v umění, vědě a politice

ISSN 1212-026X

[Přejít na periodikum](#)

Autor

[Vlček, Václav](#)

Ročník

Rok vydání **1887**

Ročník **17**

[Přejít na ročník](#)

Číslo

Datum vydání **06.1887**

Číslo **6**

Naši furianti, 1887, první provedení

- „Jeviště skoro vonělo vesnicí, podání vzorné. Veselohra byla provázena ouverturou a meziaktní hudbou Václava Červinky, na prostonárodních motivech zbudovanou. I tím se vyšlo vstříc jedné části obecnstva. A přesto hra náležitě nepronikla. Přátelé naturalismu byli uneseni, ale obecnstvu byla hra „sprostá“, „hrubá“ – kus všedního života venkovského, tak mistrně podaný, jemu nevoněl.
- Zkratka: premiéra měla valný úspěch – ale hra největší části obecnstva a kritiky se nelíbila. Dávala se pak při slabé účasti obecnstva, potom jakoby zapadla (...) Byla považována za celkem slušně propadlou.“
- (F. A. Šubert)

Gazdina roba, 1889

(21. října 1889) a dne 7. listopadu 1899 první drama Gabriely Preissové „Gazdina roba“. Dne 1. října 1888 dáváno bylo Šubertovo drama „Praktikus“.

„Gazdina roba“ se objevila svěží přirozenou odlikou skutečnosti, kresbou povah i dějem, a i zevně oko bavící. Přidružila se k těm českým pracím, jež sice nemohou ukázati na úspěch hlučný, ale interesující vnitřní hodnotou svojí i ovzduším, jako oděnky palmových listů kmen tvoří znenáhla hlavní peň repertoární.

Štolba podal „Závěti“ dramatickou práci, jež stala se prodlením času na českých jevištích z nejoblíbenějších. Ji, „Václavem Hrobčickým z Hrobčic“, „Gazdinou robou“ a „Praktikusem“ postoupeno opět o něco ve tvoření moderního dramatu českého. „Praktikus“, prvé to drama z moderního života pražského, úspěchu neměl. Stinná stránka veřejného života pražského, poprvé na jeviště uvedená, odpuzovala obecenstvo.

Když Em. Bozděch zahynul, počato jednáním o získání jeho dramatických prací, na jevišti dosud nedávaných. Od kurátora dra

F. A. Šubert: *Dějiny Národního divadla v Praze*, 1908, s. 244

Gazdina roba, 1889

- Celkově bylo ale drama hodnoceno spíše kladně a vstřícně. „Přijetí prvního slováckého dramatu bylo přímo bouřlivé.(...) Autorka byla hlučně volána po každém aktu a obdařena dvěma věnci (...) Zůstane vždy nemalou zásluhou spisovatelčinou, že uvedla na Národní divadlo svět nový a vděčný, plný zdravé, pravé poesie a ryze náš. A to znamená nejvíce.“ (Světazor, 1889: 624)
- Realismus, třeba i tak mírný jako je v *Gazdině robě*, naráží na jevišti Nár. divadla na značné obtíže. Zatím připomínáme překvapující věc, která ilustruje i naše slovanství: naše Nár. divadlo nemá české světlice! Obtíže herecké jsou jen důsledkem starší periody divadelní, kdy se hrávali jen králové a královny, nebo takzv. salonní kousky francouzské.“ (Čas, 1889: 770)

Jirásek: *Vojnarka*, 1890

- Půvab Vojnarky (...) spočívá v nelíčeném ovzduší, v pravém českém životě našeho venkova, odkud autor děj vyloupl. Jako čerstvý vzduch zavanul na nás měšťáky ton i kolorit povídky venkovské. Ano povídka, chcete-li obrázek je to, nikoli drama, za to však venkoncem samostatný a zdravý, třeba prostičký, postavy charakteristické a typické, třeba ze života všedního.“ (Čas, 1890: 409)
- „Jirásek učinil děj poutavým. Především jsou to plastické povahy kusu a hlavně charakteristika starého Vojnara, které diváka poutají. Zdařilá je i Vojnarka, pobožný lišák Hruška, hráči (Pštros a Sedláček); nad Vojnara sotva má p. Šmaha výbornější vesnické figury. Jediným konkurentem je snad z Našich furiantů jeho sedlák. Kyrysar p. Slukovův měl by býti v prvých dvou aktech líp podmalován, aby divák tušil, co se z něho vyloupne.“ (Čas, 1890: 409-410)

Její pastorkyňa, 1890

- Hlavním argumentem k odmítnutí dramatu je potom právě tato otevřenost, s níž G. Preissová zobrazuje i nejméně lichotivé situace z prostředí slováckého lidu. Obhájcem autorky i dramatu se stal opět časopis Čas, který se snažil dokazovat hodnotu a uměleckou sílu a oprávněnost hry:
- „Správa divadelní projevila velmi dobrý vkus, dávajíc Pastorkyni paní Preissové. Obecenstvo potvrzuje toto mínění úplně, zavrhuje šmahem tu nízkost posuzování, které se dopustil referent Politiky, neostýchající se viniti Pastorkyni z nemravnosti! (...) Nám líbí se v Pastorkyni nehledání efektů, prostota a opravdovost; nemyslíme, že kus působí již svou slováckou exotikou, více látkou a způsobem řešení. Viděti přímo na obecenstvu, jak jest opravdově dojata – je to na naše poměry veliká zásluha. (Čas, 1890: 747)

Brněnské uvedení *Maryši*

*„Co je to za drama,
kterému chybí poezie?“*

Lidové noviny, 30. 10. 1894, č.
247, s. 3.

takovému nevybíráme tovar bratři Mrštíkū, nýbrž hledíme vždy výše. Co se namluvilo proti „Furiantům“ Stroupežnického a co napsalo proti „Zkažené krvi“ jeho! „Furianti“ byli sprostí, samá rvačka a hádka; „Zkažená krev“ jest plna zlodějství; a „Maryša?“ Ta má ke všemu ještě arsenik a prach a kulky. To je luxus. Tak se nám zdá, že realismus v umění naší mladé spisovatelské generace má za účel dělati nás horšími, než jsme. Co je to za drama, kterému schází poezie? Vzítí do ruky děj zcela všední, častokráte již propracovaný, dáti jemu trochu krve a masa a naličiti nářečím nějaké dědiny, která nemá jasného vybarvení, to jest sice hezké, je to obrazem ze života, avšak dramatem to není, tím méně dramatem, jež nás má representovati. Jednotlivé výjevy, vyndané z rámce kusu, jsou velmi pěkně pochyčeny; obzvláště pěknou by byla scéna ku konci pátého jednání, kdy Vávra, vypiv jed, pomstychtivou ženou jemu podaný, domlouvá ženě, aby zanechala všech vzdorů, každého hněvu a nenávisti, a žila s ním život spokojený a šťastný. Ta scéna vás uchvacuje, pak scéna ve čtvrtém jednání, kdy Maryši Francek domlouvá, aby s ním prchla. Jednání třetí, jemuž mnozí kritikové připisují dramatickou sílu, se nám nezamlouvá; osoby jsou sice šťastně detailovány, avšak co zde se děje, patří přece jen do hospody a nikoliv na jeviště. —

Motivy, charakteristiky her s vesnickou tematikou

- Vesnické prostředí
- Nářečí
- Lidová hudba
- Sepjetí se slavností, tradicí

Motivy

- Vynucený sňatek
- Vyprázdněná víra v Boha
- Mezigenerační spory
- Střet tradice a nového přístupu
- Život vesnice jako determinant dění – stereotypy

Další hry z vesnického prostředí

- **L. Stroupežnický:**

Václav Hrobčický z Hrobčic (1889)

Zkažená krev (1894)

- **J. Štolba:** *Závěť* (1889)

- **F. A. Šubert:** *Velkostatkář* (1890)

- **F. X. Svoboda:**

Márinka Válková (1889)

Rozklad (1893)

Dramata se sociální tematikou

Dělnická tematika

M. A. Šimáček: *Svět malých lidí* (1890)

F. A. Šubert: *Drama čtyř chudých stěn* (1893)

Městské prostředí

Pippich: *Slavoman* (1890)

Šubert: *Praktikus* (1888)

Šimáček: *Jiný vzduch* (1894)

F. X. Svoboda: *Směry života* (1892), *Útok zisku* (1893)

Dramatické autorky konce století

- **Eliška Krásnohorská**

Dědic ducha (1884)

Kukačka (1897)

- **Božena Viková Kunětická**

V bludišti (1890)

Sběratelka starožitností (1890)

V jařmu (1897)

- **Růžena Jesenská**

V žití proudech (1893)

F. X. Šalda o hře *V žití proudech* (1893)

vystizen tak dosti úctou a typy.

Způsob charakterové faktury — ethologie — sl. Jesenské v dramatě je mdlý a falešný, umělecky prázdný a nescelený. Chce být realistic-kou a je jen banální. Nedovede chytit vzduch kolem osoby, její ráz, hlavu a vtištěnou marku. Chytí se proto vedlejšího, strakatého a křiklavého, hadrovitého látání figur. Platí to zejména o pokusu zasáhnout ústrojí rodiny Zděňčiny, její ovzduší, přehled a galerii hlav v ní, rozběhlých snah a směrů. Zde je všecko smyté a neodlišené. Kreslí několik studentů v hrubých skvrnách falešně nanesených nesceleně a rozstříkle bez jediné reliefní linie. V tomto dosti objemném exkursu vyzdvihla slečna jediný nejistý poznatek: že jeden je vážný a smutný a druhý lehkomyšlný a tlachavý. Tyto rozkližené figury jsou nehybné a těžké jako v panoptiku. Neživé a drze nahé bez toku barvy a souladu pohybu.

Na drama „V žití proudech“ napředla se debata emancipační.

Doporučená literatura

- Latzková, Klára. *České realistické drama s venkovskou tematikou*. Teorie a dějiny divadla, FF MU. Brno 2005. (dostupné v isu)
- Veselý, Antonín. *Dramatik František Adolf Šubert*. Praha: Karolinu, 2015. (problematické nezdvojování)
- Šaldovy recenze – dostupné v eedici AV ÚČL, např.
<http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/soubory/FXS/KP2/2.pdf>